

การเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนในลุ่มแม่น้ำแม่กลองในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

The Movement of the Mea Klong River People's Network Against the Water Management Policies of the Yingluck Shinawatra Government

ปาณิสรา เทียนอ่อน / Panisara Thien-Orn

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย / Chulalongkorn University, Thailand

ประภาส ปิ่นตบแต่ง / Prapart Pintobtang

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย / Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: prapart.p@chula.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้อธิบายถึงการเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง (จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี) ในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยศึกษาถึงการก่อเกิด การจัดตั้งองค์กร วิธีการระดมทรัพยากร ยุทธวิธีการต่อสู้ การสร้างวาทกรรมและพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหวภายใต้เครือข่ายประชาชนในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ที่การรวมตัวกันเพื่อต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำตามงบประมาณ 3.5 แสนล้านบาทในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของเครือข่ายในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง และมุ่งเน้นรายละเอียดในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามซึ่งเป็นพื้นที่หลักของงานวิจัยในส่วนการเลือกผลิตชุดวาทกรรมต่างๆ เพื่อให้เป็นจุดรวมของขบวนการเคลื่อนไหว พร้อมทั้งให้เห็นภาพความเชื่อมโยงทั้งเครือข่ายที่มีอยู่ภายในและภายนอกจังหวัด เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงจากในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามไปสู่ภาพรวมของการเคลื่อนไหวทั้งลุ่มแม่น้ำแม่กลอง โดยงานวิจัยชิ้นนี้จะเลือกใช้ทฤษฎีการระดมทรัพยากรและทฤษฎีโครงสร้างทางโอกาสทางการเมือง มาผนวกกับทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบวาทกรรมมาเป็นเครื่องมือในวิเคราะห์ เพื่อที่จะทำให้เข้าใจถึงฐานวิธีคิดและพลวัตของการต่อสู้ของขบวนการดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น การศึกษาแสดงให้เห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองนั้น ถือว่าเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จขบวนการหนึ่ง ที่เกิดจากความสามารถในการขยายเครือข่ายเพื่อใช้เป็นพลังในการต่อรองกับรัฐบาลได้และนำไปสู่ความเข้มแข็งขององค์กรโดยมีฐานแนวคิดอยู่ที่ปัญหาความเดือดร้อนซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็นทั้งนี้ การก่อตัวและเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวในอยู่บนเงื่อนไขที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1. การเกิดขึ้นท่ามกลางบริบททางการเมืองที่มีความขัดแย้ง 2. ความสามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกจังหวัด โดยเครือข่ายเหล่านี้เคยมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน 3. ความสามารถในการระดมพลังมวลชน การขยายเครือข่าย ทั้งจากการต่อสู้ด้วยนิยามหรือวาทกรรม และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการระดมทรัพยากรได้แก่ คน เงิน แรงงาน กิจกรรมต่างๆในการเคลื่อนไหว การกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับรัฐบาลและฝ่ายตรงข้าม

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหว, ทรัพยากรน้ำ, ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง, รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

Abstract

This research describes the movement of the people network in The Mea Klong river (Samut Songkram, Kanchanaburi and Ratchaburi) against The Yingluck Shinawatra government's water management policy. To study the establishment of the organization, acquire the resources, battle strategy, creation of discourse and the development of movement process under the people network in Mae Klong river basin to unite to resist water management policy under budget 3.5 trillion baht. In addition to overview the relationship and connection of the people network in The Mea Klong river and focus on the details in Samut Songkram which is a major area of this research as well in selecting any discourses to be center of the movement. As well as to visualize the connection inside and outside of Samut Songkram into the overall movement of The Mea Klong river. This research will use the resource mobilization theory and the political opportunity structure theory combine with the theoretical framework of discourse analysis as a tool to understand the mindset and the dynamic of the struggle of the movement. This research reveal the movement against water management policy in The Mea Klong river is a strong and successful movement resulting from the ability to expand the network to use as leverage in negotiation with the government and lead to the strengthening of the organization under concept of troubles which is a critical and necessary. The formation and growth of the movement in a crucial condition on three reasons. 1. The emergence among the political conflict. 2. The ability to link to the network both inside and outside the province that has interacting together. 3. The ability to enforce the people power, expand the network from fight with the definition or discourse and things related to acquire the resources including people, money, labour, activities in the movement and strategic planning to be used as a tool to fight against the government and its opponents.

Keywords: Social Movement, Mea Klong River, Water Resource, Yingluck Shinawatra Government

บทนำ

วิกฤตน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ.2554 ถือได้ว่าเป็นมหาอุทกภัยที่รุนแรงมากที่สุดครั้งหนึ่งในประเทศไทยที่ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมไปถึงความเสียหายต่อสภาพร่างกายและจิตใจที่ได้รับผลกระทบจากภาวะดังกล่าว มีการประเมินความเสียหายจากธนาคารโลก คิดเป็นมูลค่าความเสียหายอยู่ที่ 1.44 ล้านล้านบาท ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการบริหารจัดการกับภาวะอุทกภัยที่มีแนวโน้มของความเสียหายที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบและจำนวนผู้ที่ได้รับผลกระทบ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ บริเวณราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาของภาคกลางและที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พินิจ จันทร และคณะ, 2554) สาเหตุสำคัญนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สภาพโลกร้อนแล้ว ยังเกิดจากปริมาณน้ำฝนที่ตกหนักอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง ซึ่งเป็นผลจากอิทธิพลมพายุที่เข้าสู่ประเทศไทยในเวลาใกล้เคียงกันจำนวน 5 ลูก ทำให้น้ำในแม่น้ำหลายสายเอ่อล้นและท่วมพื้นที่หลายจังหวัด การจัดการการใช้ประโยชน์จากที่ดินไม่มีประสิทธิภาพและไม่สอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ นอกจากนี้การบริหารจัดการกับภาวะน้ำท่วมยังขาดประสิทธิภาพมีการแทรกแซงทางการเมืองโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบในภาพรวม ส่งผลให้ปัญหาน้ำท่วมยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ประชาชน เกษตรกร ผู้ประกอบการ ภาคธุรกิจ ภาคบริการ รวมไปถึงความเชื่อมั่นต่อนักลงทุนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ (วิธนา เตชะพนาดร และ ภราดา จันทรสุวรรณ, 2555)

ทำให้รัฐบาลได้ดำเนินการวางแผนระบบการบริหารจัดการน้ำ โดยมีการลงทุนในการสร้างโครงการพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อเป็นการแก้ปัญหา น้ำท่วมและน้ำแล้งของประเทศอย่างยั่งยืน และออกนโยบายยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหาร

จัดการทรัพยากรน้ำและอุทกภัย เพื่อป้องกัน เตรียมพร้อม รับมือ และฟื้นฟูเยียวยาโดยแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อการวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (กยน.) มีหน้าที่วิเคราะห์ปัญหาต่างๆที่เกี่ยวข้อง และกำหนดแนวทางแก้ไข ป้องกันปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อจัดทำแผนแม่บทและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ นอกจากนี้ ยังดำเนินการจัดทำโครงสร้างองค์กรบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ พ.ศ.2555 ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการนโยบายน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ(กนอช.), คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.) ทำหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการและควบคุมดูแลบริหารจัดการน้ำให้เป็นไปตามแผนที่คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการจัดการน้ำ (กยน.) กำหนด และดำเนินงานตามนโยบายอื่นๆของ กนอช. และสำนักนโยบายและบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายในของสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของกบอ. นำไปสู่การจัดตั้ง “โครงการเพื่อออกแบบและก่อสร้างระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนและระบบแก้ไขปัญหามลพิษของประเทศไทย” หรือที่เรียกกันว่า “นโยบายการบริหารจัดการน้ำ 3.5แสนล้าน” โดยกำหนดขอบเขตของโครงการแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ โครงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา (กลุ่มโครงการ เอ 1-เอ 6) และโครงการในลุ่มแม่น้ำอื่นๆ 17 ลุ่มน้ำ (กลุ่มโครงการบี1- บี4) แต่การดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหลายจังหวัด อีกทั้งนโยบายที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้ผ่านกระบวนการของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ก่อให้เกิดการรวมตัวต่อต้าน ฟ้องร้องของประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐดังกล่าว จนกระทั่งศาลปกครองพิพากษาเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2556 ว่ารัฐบาลละเลยการปฏิบัติหน้าที่ และมีคำสั่งให้ต้องทำการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการฟังความคิดเห็นของประชาชน พร้อมทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายอย่างทั่วถึง

สิ่งที่น่าสนใจคือ การเกิดขึ้นของนโยบายดังกล่าว ได้สร้างความไม่พอใจแก่ประชาชนในหลายพื้นที่ เนื่องจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ได้เข้าไปมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนและทรัพยากรทางธรรมชาติ อีกทั้งโครงการยังไม่ได้มีการสำรวจส่วนได้ส่วนเสีย การทำประชาพิจารณ์ และการสำรวจความคุ้มค่าของโครงการฯ ทำให้เห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของนโยบายดังกล่าวไม่ได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือด้วยความโปร่งใส นอกจากนี้ การเปิดเวทีรับความคิดเห็นของรัฐบาล เจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีข้อมูลไม่พร้อม จึงทำให้ไม่สามารถตอบคำถามของประชาชนได้ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับโครงการ แต่รัฐบาลกลับเสนอภาพที่ตรงกันข้ามกับความเป็นจริง โดยมีการแถลงสรุปจากเวทีว่าประชาชนเห็นด้วยร้อยละ 80 (ไทยพับลิก้า, 2557) จากปัจจัยข้างต้น ได้ส่งผลให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจและเริ่มรวมตัวกันคัดค้านนโยบายบริหารจัดการน้ำ จนก่อตัวเป็นกระบวนการต่อต้านการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ส่วนต่างๆ โดยมีวิธีการคือการถือป้ายประท้วง การพยายามยึดเวทีแสดงความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ขบไล่เจ้าหน้าที่รัฐ การเป่านกหวีดและในจังหวัดแพร่มีการเผาหุ่นและทำพิธีสาปแช่งนายปลอดประสพ สุรัสวดี ในฐานะเป็นประธาน กบอ. เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของเวทีการรับฟังความคิดเห็นทั้ง 77 จังหวัด สะท้อนให้เห็นถึงกระแสต่อต้าน พลัฒชนและความพยายามในการระดมพลชนในการเคลื่อนไหวต่อต้านบริหารจัดการน้ำในแต่ละพื้นที่

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาพื้นที่ ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ตั้งแต่จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรีและสมุทรสงครามที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายบริหารจัดการน้ำ 3.5แสนล้านบาท ในส่วนที่เรียกว่า “โมดูล เอ5” ที่จะขุดแม่น้ำสายใหม่ (คลองผันน้ำ) จากอำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดกำแพงเพชรผ่านจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี ลงมาถึง อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดกาญจนบุรีความยาวรวม 281 กิโลเมตร เพื่อผันน้ำมาลงเหนือเขื่อนแม่กลองที่ ตำบลท่าล้อ อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดกาญจนบุรีและขยายแม่น้ำแม่กลองในช่วงจังหวัดราชบุรี-สมุทรสงคราม โดยมีพื้นที่ 2 จังหวัด 3 อำเภอ และ 20 ตำบลที่อยู่ในแนวของการขุดแม่น้ำสายใหม่ได้รับผลกระทบโครงการดังกล่าวซึ่งแม้จะได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดินไม่มากนัก แต่ผลกระทบที่จะเกิดจากการรับน้ำจำนวนมหาศาลเกินกว่าที่ธรรมชาติจะรับได้ ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบริเวณใกล้เคียงในเชิงสภาพแวดล้อม ระบบเชิงนิเวศ และวิถีชีวิตโดยคุณสุรจิต ชีรเวทย์ สมาชิกวุฒิสภาสมุทรสงครามซึ่งเป็นหัวเรือใหญ่ในการคัดค้านพื้นที่ฟลัดเวย์ตะวันตก กล่าวว่า “พื้นที่จังหวัด

สมุทรสงคราม น้ำจะมาเป็นก้อนๆ ผิดธรรมชาติไม่ได้ เพราะหากเป็นเช่นนั้นจะเกิดความเสียหายแก่ภาคเกษตร และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เมื่อน้ำจืดลงอ่าวในลักษณะรูป “ก.ไก่” จะส่งผลกระทบต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มชายฝั่ง สัตว์ทะเลในธรรมชาติและจากฟาร์มจะตาย”

จากบริบทของนโยบายการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งเป็นนโยบายที่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตที่จะเปลี่ยนแปลงไปแต่เนื่องจากนโยบายดังกล่าวไม่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนของกระบวนการกำหนดนโยบาย รวมถึงโครงสร้างการบริหารงานและอำนาจในการตัดสินใจอยู่ในลักษณะของรัฐรวมศูนย์ ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองมีการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิต่างๆ ประเด็นที่น่าสนใจคือ จากกรณีการบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสกล้านของรัฐบาลยิ่งลักษณ์นั้น ได้สร้างความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในหลายจังหวัด ซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเชิงรุก คือการหันมาตระหนักถึงสิทธิและการมีส่วนร่วมในบ้านเมืองมากยิ่งขึ้น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542) ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว ธารรงค์ต่อต้านในรูปแบบต่างๆ จากบริบททางการเมืองที่แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจและความไม่เห็นด้วยของประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหาในตัวโครงการของรัฐส่งผลให้ประชาชนรวมตัวกันเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาดังกล่าวที่เข้ามารุกรานทรัพยากรและวิถีชีวิต นำไปสู่การรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งองค์กรประชาชนเพื่อต่อสู้กับโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการตรวจสอบผ่านการเมืองภาคประชาชนในรูปแบบการเคลื่อนไหว

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาถึงกระบวนการการก่อตัวของการเคลื่อนไหวในการคัดค้าน/ต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสกล้าน กรณีศึกษาในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง คือจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรีและ จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของเครือข่าย หรือแกนนำในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองประเด็นการจัดตั้งองค์กร และพัฒนาการขององค์กรที่ใช้ในการเคลื่อนไหว ซึ่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองจะอยู่ในกลุ่มโครงการโมดูลเอ5 เป็นพื้นที่ก่อสร้างโครงการจัดทำทางผันน้ำ (Flood diversion channel) และขุดลอกแม่น้ำแม่กลอง และทำการเจาะลึกไปในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ในประเด็นการสร้างวาทกรรม เนื่องด้วยจังหวัดสมุทรสงครามอยู่ในพื้นที่ของปลายน้ำในการทำทางผันน้ำ หรือฟลัดเวย์ และเป็นพื้นที่ที่มีพลังการต่อสู้การรวมกลุ่มที่มีประสิทธิภาพและมีการใช้สื่อสาธารณะเข้ามาช่วยในการระดมมวลชน โดยพื้นที่ที่ได้ผลกระทบดังกล่าวโดยตรงคือ พื้นที่ในอำเภอบางคนทีจำนวน 9 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางนกแขวก ตำบลบางคนที ตำบลบางยี่รงค์ ตำบลกระดังงา ตำบลโรงหีบ ตำบลบางพรหม ตำบลบางกุ้ง ตำบลบางช้าง และตำบลแควอ้อม ว่ามียุทธวิธีในการดำเนินการเคลื่อนไหวอย่างไร ที่ทำให้กระแสการต่อต้านไม่ได้อยู่เพียง 9 ตำบลที่ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่กลับมีความสามารถในการจูงใจประชาชนทั่วทั้งจังหวัดสมุทรสงครามให้เห็นด้วยและร่วมกันเคลื่อนไหวต่อต้านนโยบาย ตลอดจนการเคลื่อนไหวนี้ส่งผลหรืออิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาลหรือไม่เพียงใด

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ถือว่าพื้นที่ในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพื้นที่หลักของกรณีศึกษาและขยายเชื่อมโยงของเครือข่ายและแกนนำกับในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดราชบุรี ในฐานะพื้นที่ที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำแม่กลองเช่นเดียวกันโดยพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีชายฝั่งทะเลติดกับอ่าวไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็น “เมืองสามน้ำ”และอยู่ในพื้นที่การทำฟลัดเวย์ตามโครงการบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสกล้านของรัฐบาลยิ่งลักษณ์พื้นที่ฟลัดเวย์นี้ เป็นพื้นที่ที่ใช้งบประมาณสูงที่สุดจำนวน 1.5 แสกล้านบาท หรือราวครึ่งหนึ่งของเงินกู้ทั้งหมดจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่น้อยที่สุดของประเทศและมีจำนวนประชากรน้อยที่สุดเป็นอันดับ 2 ประเทศ แต่ก็มีกรรวมกลุ่มที่มีพลัง พิจารณาได้จาก บรรยากาศของกิจกรรม “มหารมจ๊อบตามแม่น้ำสายใหม่” ที่เคลื่อนไหวบนเรือธารรงค์ต่อต้านการขุดแม่น้ำสายใหม่ ซึ่งถือได้ว่าการรณรงค์ในครั้งนี้ สามารถสร้างภาพของปรากฏการณ์การต่อต้านนโยบายของพื้นที่ได้รูปแบบหนึ่ง และการจัดกิจกรรมโครงการต่างๆที่เกิดขึ้นภายใต้การต่อต้านแผนนโยบายบริหารจัดการน้ำ ตั้งแต่บริเวณหน้าว่าการอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลงมาที่วัดเพชรสมุทรวรวิหาร เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการ และกลไกการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวในลุ่มแม่น้ำแม่กลองที่ต่อต้านนโยบายการบริหารจัดการน้ำของภาครัฐในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลอง ทั้งในแง่ของการระดมทุน และการระดมมวลชน/เครือข่ายในสาขาวิชาชีพต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกพื้นที่ รวมถึงพลวัตของปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง ตลอดจนการสร้างวาทกรรมที่ใช้ในการต่อสู้และระดมมวลชนให้เกิดความรู้สึกร่วม
2. เพื่อศึกษารูปแบบ และพลวัตของยุทธวิธีการต่อสู้ และตอบโต้ต่อภาครัฐของขบวนการเคลื่อนไหว ทั้งรูปแบบการท้าทายในระบบการเมืองปกติ (Conventional), การขัดขวางระบบปกติ (Disruptive) และการใช้ความรุนแรง (Violent)
3. เพื่อศึกษาความสามารถและวิธีการที่ใช้ในการเชื่อมโยงของการเคลื่อนไหวที่มีหลากหลายตัวแสดง มีขอบเขตของเวลา การกระทำ การตีความต่อสถานการณ์ที่แตกต่างกัน และองค์ประกอบต่างๆที่มีความซับซ้อน ให้เกิดชุดความคิดที่เป็นหนึ่งเดียว

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านการบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลในพื้นที่ของจังหวัดสมุทรสงครามนั้น มุ่งเน้นประเด็นการก่อเกิด พัฒนาการ และลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวเป็นหลัก โดยงานวิจัยชิ้นนี้จะแบ่งกรอบแนวคิดทฤษฎีออกเป็น 3 ส่วนหลัก เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงภาพของการก่อตัวของขบวนการ ยุทธวิธีที่ใช้ในการต่อสู้ และปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกของขบวนการ ดังนี้

1. ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory-RMT) เพื่อใช้อธิบายถึงลักษณะองค์การความเคลื่อนไหวทางสังคมและโครงสร้างการเชื่อมโยงระหว่างองค์กร, กระบวนการระดมทรัพยากร ที่อธิบายถึงตัวแสดงต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายพันธมิตรและฝ่ายตรงข้ามว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในลักษณะไหน อย่างไร พร้อมทั้งอธิบายถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวว่ามีรูปแบบ และยุทธวิธีในการดำเนินกิจกรรมอย่างไรบ้าง
2. ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) เพื่อใช้อธิบายความเชื่อมโยงของบริบททางการเมืองต่อการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหว
3. ทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Framing Theory) เป็นการขยายคำอธิบายจากกระบวนการการระดมทรัพยากรที่ไม่ใช่เงิน แรงงานและเวลาอีกต่อไป แต่เป็นการระดมทรัพยากรการสนับสนุนผ่านกรอบการเชื่อมโยงมิติทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ความคิดและทัศนคติ เพื่อนำมาอธิบายแนวทางการต่อสู้ผ่านการเลือกใช้กรอบโครงสร้างในการรวมกลุ่ม

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ โดยมุ่งเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ในรูปแบบดังต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในเอกสารทั้งชั้นต้นและชั้นรอง เช่น เอกสารวิชาการ งานวิจัย ข้อมูลสถิติต่างๆ และวิทยานิพนธ์ บทความทั้งในหนังสือพิมพ์และวารสารและข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต: เว็บไซต์ต่างๆ รวมถึงเว็บไซต์ข่าว
2. การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกต (observation) การสัมภาษณ์ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview), การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการจัดกลุ่มเสวนา (focus groups) เพื่อให้เห็นข้อมูลในเชิงประจักษ์

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้รู้ในปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มเป้าหมายได้ ดังนี้ 1. ผู้นำ/แกนนำในการเคลื่อนไหว คือ ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจและมีบทบาทสำคัญในการ

ขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหว 2.เครือข่ายหรือแกนนำในองค์กร คือผู้นำ/แกนนำองค์กรชาวบ้านทั้งที่ภาครัฐจัดตั้ง และผู้นำในองค์กรชุมชนที่เกิดจากการจัดตั้งกันเอง รวมถึงผู้นำขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอื่นๆ 3.ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ด้านทรัพยากรน้ำและทางด้านกฎหมาย และ 4.ชาวบ้านในและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบของจังหวัดสมุทรสงคราม

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตประเด็นของการศึกษา: งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านนโยบายการบริหารจัดการน้ำภายใต้ต้นนโยบายของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ถึงปัจจัยเงื่อนไขของการต่อต้านนโยบาย วิธีการเคลื่อนไหวทั้งการระดมมวลชน ทรพยากร การสร้างพลัง ยุทธศาสตร์ และผลของการเคลื่อนไหว
2. ด้านพื้นที่: ศึกษาการเคลื่อนไหวต่อต้านภายในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นสำคัญและอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงภายนอกองค์กร
3. ด้านเวลา: เริ่มศึกษาตั้งแต่กระบวนการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการน้ำ นับตั้งแต่การประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2555 จนถึง 9 มกราคม 2557 จากคำตัดสินศาลปกครองที่ตัดสินคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.) ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 วรรคสอง

อภิปรายผล

สำหรับงานวิจัยเรื่อง การเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนในลุ่มแม่น้ำแม่กลองในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยมีที่มาของการเกิดขึ้นของขบวนการต่อต้านของประชาชนในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง เกิดจากที่ประชาชนไม่เคยได้รับทราบข้อมูลของแผนแม่บทและแผนโครงการมาก่อน จนกระทั่งรัฐบาลได้แพ้คดีในศาลปกครองกลาง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2556 โดยศาลพิจารณาให้รัฐบาลต้องดำเนินการให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 57 วรรค 2 และมาตรา 67 วรรค 2 ทำให้รัฐบาลโดย กบอ. จำเป็นต้องดำเนินการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวของทั้ง 3 พื้นที่มีความต่างกัน ดังนี้

จังหวัดกาญจนบุรี ถึงแม้ว่าไม่เคยรับรู้เกี่ยวกับโครงการดังกล่าวของรัฐบาล แต่เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับข้อมูลของโครงการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อมการบริหารจัดการน้ำพื้นที่แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกที่เป็นการศึกษาของกรมชลประทาน โดยที่เป็นโครงการศึกษาที่มีความซับซ้อนในเรื่องแผนงานและกรอบดำเนินงาน เหมือนกับโครงการผลิตเวียของรัฐบาล ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเคลื่อนไหวคือ ด้วยความที่โครงการผลิตเวียของรัฐบาลมีแนวทางการดำเนินงานที่เหมือนกับโครงการศึกษาของกรมชลประทาน ที่จะมีแนวฉากผ่านของการเวนคืนที่ดินเพื่อทำการสร้างทางผันน้ำบริเวณเหนือเขื่อนแม่กลอง ส่งผลให้ประชาชนที่อยู่เวนคืน แต่เนื่องจากประชาชนที่จะโดนเวนคืนนั้นคือคนชุดเดียวกับที่เคยโดนเวนคืนจากการสร้างเขื่อนแม่กลองและผลกระทบจากการสร้างเขื่อน จำนวน 2 ครั้ง หากรวมกับโครงการฯ ผลิตเวียของรัฐบาลแล้ว ทำให้ประชาชนในบริเวณนี้โดนเวนคืนเป็นครั้งที่ 3 ซึ่งประชาชนเหล่านี้ไม่ยอมจึงเป็นการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านต่อโครงการนี้ สำหรับการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกจังหวัด ได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายของกลุ่มทำกิน จากแกนนำ 2 ท่านคือ คุณกมล เปียมสมบูรณ์ และ คุณประเชิญ คนเทศ เป็นผู้ช่วยสร้างเครือข่าย กำหนดยุทธศาสตร์ในการต่อสู้ และช่วยขยายความสัมพันธ์ให้กับจังหวัดกาญจนบุรี โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงกับกลุ่มของสื่อมวลชนเช่น ไทยพีบีเอส เพื่อให้ลงมาในพื้นที่เป็นการเปิดพื้นที่และเป็นการประชาสัมพันธ์กระจายข่าวได้ดีและเร็ววิธีหนึ่ง ประสานกับกลุ่มนักวิชาการด้านวิศวกรรมศาสตร์ของ วสท. เช่น ดร.สิตางศุ์ ฟิลย์หล้า และรศ.ดร. สุวิธนา จิตตลดากร พร้อมทั้งเชื่อมโยงไปยังจังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดราชบุรีผ่านคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือคุณสุรจิต ชีรเวทย์ ซึ่งเป็นแกนนำของเครือข่ายจังหวัดสมุทรสงคราม และผสาน

กับคุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ ในฐานะที่เป็นคณะทำงานคนหนึ่งในคณะกรรมการฯ ซึ่งในขณะนั้นคุณกมลก็อยู่ในชุดของคณะกรรมการฯด้วยเช่นกัน ในส่วนความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นภายในจังหวัดเอง เกิดจากความเชื่อมโยงกับกลุ่มการเคลื่อนไหวเก่าของจังหวัด เช่น กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ แต่ก็ไม่ได้มีความเชื่อมโยงกันโดยตรง เพียงแต่มีการประสานงานการเคลื่อนไหวและการประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการระดมมวลชนในจังหวัด รวมทั้งคุณศุภิน เณิมลาก และทีมงานของกลุ่มมูลนิธิสืบนาเคเสถียรเข้ามาช่วยเหลือในการกำหนดแผนที่ทางอากาศว่าพื้นที่บริเวณใดจะโดนเวนคืนบ้าง

สำหรับพื้นที่ราชบุรีเป็นพื้นที่ที่เคลื่อนไหวช้าที่สุดของทั้ง 3 จังหวัด วิธีการเคลื่อนไหวลอกเลียนแบบทั้งด้านข้อมูล แนวทางการเคลื่อนไหวของจังหวัดสมุทรสงครามไปใช้ เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นการเกิดใหม่ของแกนนำเช่นเดียวกับจังหวัดกาญจนบุรี ดังนั้น ความเชื่อมองค์กรความเคลื่อนไหวจึงเกิดผ่านเครือข่ายที่มีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายของจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น การเชื่อมโยงกับสมาคมต่อต้านโลกร้อน และอาจารย์ปราโมทย์ ไม่กัลลัด ซึ่งความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรของการเคลื่อนไหวจังหวัดราชบุรี ได้เกิดจากการที่ว่า แกนนำได้เดินทางไปร่วมงาน “มหกรรมจับตาแม่น้ำสายใหม่” ของจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งได้พบกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ภาคีของเครือข่ายจังหวัดสมุทรสงครามดังนี้ อาจารย์ปราโมทย์ ไม่กัลลัด รศ.ดร.เสรี สุภราทิพย์ รศ.ดร.บัญชา ขวัญยืน รศ.ดร.สุวัฒนา จิตตลดาการ คุณศรีสุวรรณ จรรย์ยา คุณศุภิน เณิมลาก คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ และคุณแมน บุโรทกานนท์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้ได้ให้ข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการนี้กับแกนนำของจังหวัดราชบุรี เพราะในขณะนั้นทางแกนนำดังกล่าวยังไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับตัวโครงการอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวภายในจังหวัดราชบุรีเอง ก็มีการเคลื่อนไหวหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น กลุ่มขององค์กรพัฒนาชุมชน และกลุ่มของกำนันผู้ใหญ่รวมกันเดินขบวนแห่มาในเมือง แต่ก็ไม่ได้มีการประสานความร่วมมือกันเป็นองค์กรเป็นการประสานในความสัมพันธ์แบบชั่วคราว ไม่ได้มีจุดร่วมของการเคลื่อนไหวมากนัก จึงทำให้ไม่ค่อยเกิดเป็นพลังในการเคลื่อนไหวเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับจังหวัดกาญจนบุรีและสมุทรสงคราม

ส่วนจังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่มีเครือข่ายภายในจังหวัดที่แผ่ระวางและติดตามประเด็นปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งประเด็นน้ำก็เป็นหนึ่งในประเด็นที่มีความสนใจ ทำให้เกิดเป็นโครงสร้างที่เชื่อมโยงระหว่างองค์กรภายในจังหวัด เช่น ประชาคมคนรักแม่กลอง หอการค้าจังหวัด สภาเกษตรกรจังหวัด สภาพัฒนาการเมือง สภาองค์กรพัฒนาชุมชน ศูนย์ประสานงานเพื่อการวิจัย สกว. นิตยสารมนตร์รักแม่กลอง ศูนย์ผู้คุ้มครองผู้บริโภค กลุ่มสมุทรสงครามจัดการตัวเอง เป็นต้น และลักษณะของการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก เกิดจากการที่ คุณสุรจิต ชีรเวทย์ แกนนำของจังหวัดสมุทรสงคราม ในขณะนั้นเป็นรองประธานคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ด้วยความที่มีความสนใจเกี่ยวกับประเด็นด้านทรัพยากรทำให้รู้จักกลุ่มคนหรือเครือข่ายที่เคยทำงานร่วมกัน ทำให้สามารถขอความช่วยเหลือหรือสร้างพันธมิตรกับเครือข่ายต่างๆ ได้ง่าย ซึ่งจะเห็นได้จากการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรภายในจากวันที่จัดงานมหกรรมจับตาแม่น้ำสายใหม่

กล่าวได้ว่าตัวแสดงที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกันที่สำคัญคือ คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เข้ามาช่วยเหลือด้านข้อมูลและเชื่อมประสานเครือข่ายต่างๆ ให้กับจังหวัดกาญจนบุรี หรือแม้แต่จังหวัดราชบุรีที่มีการลอกเลียนแบบการเคลื่อนไหวและเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่ภาคีของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยที่เครือข่ายที่เป็นภาคีกับจังหวัดสมุทรสงครามในหลายๆ กลุ่ม เช่น นักวิชาการ วสท. มูลนิธิสืบนาเคเสถียร และสมาคมต่อต้านโลกร้อน เป็นต้น ซึ่งทำให้เห็นความเชื่อมโยงของคนทั้งลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ผ่านองค์กรหรือเครือข่ายต่างๆ เหล่านี้ ถึงแม้ว่าตัวแสดงบางตัวแสดงจะมีหลายบทบาทหน้าที่ซ้อนทับกันอยู่ นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ต้นน้ำในการทำฟลัดเวย์ เช่น เครือข่ายจังหวัดกำแพงเพชร อุทัยธานี และชัยนาท เป็นต้น

สำหรับเรื่องศักยภาพการระดมทรัพยากรของทั้ง 3 จังหวัดมีความแตกต่างกัน เนื่องจากกลุ่มของจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดราชบุรี แกนนำเพิ่งเกิดจากเรื่องนี้ ยังไม่มีความเชื่อมโยงที่เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง จึงมีส่วนให้การระดมทั้งทุนและมวลชนยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ถึงแม้ว่าจังหวัดราชบุรีจะไม่ค่อยมีศักยภาพของการระดมมวลชนที่เข้าใจในตัวโครงการจริงๆ จะเป็นการระดมมวลชนแบบเฉพาะกิจมากกว่า ไม่ได้เกิดความรู้สึกร่วมที่ยาวนาน เนื่องจากปัจจัย

และสาเหตุของการเคลื่อนไหวยังไม่ชัดเจนเท่ากับพื้นที่ของจังหวัดกาญจนบุรีที่สามารถระดมมวลชนที่เกิดความรู้สึก
ร่วมกับขบวนการได้ ทั้งจากกรณีของการเวนคืนที่ดินทั้งในพื้นที่การแม่น้ำสายใหม่และการสร้างถนนวงแหวนรอบ
แม่น้ำสายใหม่ แต่ขนาดของกลุ่มยังไม่ใหญ่ถึงในระดับจังหวัด จะอยู่ในระดับของตำบลและอำเภอเท่านั้น แต่ยังไม่ม
ีความสามารถและความเข้มแข็งในการระดมทุน เนื่องจากทุนที่ใช้ในการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นจากแกนนำเป็นหลัก นั้น
หมายความว่า ถ้าเมื่อใดแกนนำไม่ให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวนี้ การต่อสู้ของประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีก็จะ
ค่อยๆ เติบหายไปในที่สุด แม้มีความรู้สึกถึงปัญหาที่ร่วมกัน แต่ก็ไม่ได้ทำให้รู้สึกว่าจะต้องร่วมปฏิบัติการอะไรสักอย่าง เมื่อนำมา
เปรียบเทียบกับจังหวัดสมุทรสงคราม เขาจะมีชุดประสบการณ์การต่อสู้ทางการเมืองอยู่แล้ว และมีความสัมพันธ์ที่
เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเล็กๆ ภายในจังหวัดผ่านการทำกิจกรรมต่างร่วมกัน จึงส่งผลให้การระดม ทั้งเงินทุนและ
มวลชนของจังหวัดสมุทรสงครามจึงมีลักษณะที่ใหญ่กว่าและมีความเข้มแข็งกว่า 2 จังหวัดข้างต้น เพราะมันเกิด ขึ้นใน
ระดับรากหญ้าที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมได้มาก หมายความว่าเครือข่ายหรือการต่อสู้ครั้งนี้จะดำเนินต่อไปได้ แม้ว่า
ขาดใครคนหนึ่งไปก็ตาม

นอกจากนี้ รูปแบบและยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการเคลื่อนไหวของทั้ง 3 จังหวัด มีการจัดเวทีย่อยเพื่อให้ความรู้และความ
เข้าใจ นอกจากนี้ทั้ง 3 จังหวัดได้มีการจัดเวทีใหญ่ขึ้น ก่อนวันที่จะมีเวทีรับฟังความคิดเห็น เพื่อเป็นการกระตุ้น หนุน
ให้ทุกคนออกมาครั้งสุดท้าย อันนี้ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการระดมและเพื่อเป็นการเพิ่มทรัพยากรที่ชาวบ้านที่
สามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยมีเป้าหมาย คือ ทำให้ประชาชนที่ไม่สนับสนุน หรือไม่สนใจขบวนการเคลื่อนไหวปลดแอกให้
กลายเป็นผู้ที่สนับสนุนขบวนการ ทั้งนี้ วิธีการกระตุ้นและหนุนจากมีการเดินขบวนและการสร้างจิตสำนึกให้กับ
ประชาชนในการเข้ามาปกป้องผลประโยชน์ท้องถิ่น ยังมีแนวทางอื่นๆ เช่น การจำหน่ายเสื้อ จำหน่ายเข็มกลัด และสติ
เกอร์ ซึ่งวิธีการเหล่านี้เป็นวิธีการที่นอกจากจะเพิ่มทรัพยากรด้านบุคคล ยังเป็นการเพิ่มทรัพยากรด้านทุน ที่น่าสังเกต
คือ แม้ว่าจังหวัดสมุทรสงครามจะเป็นพื้นที่เล็กที่สุดในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง แต่มีความสามารถในการระดมทั้งทุนและ
มวลชน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายพันธมิตรได้ โดยเงื่อนไขเบื้องต้นของเครือข่าย คือ ประสบการณ์การต่อสู้ทาง
การเมืองของคนในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม สำหรับการกำหนดยุทธวิธีการเคลื่อนไหว อย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า การเกิดขึ้นของการต่อต้านใน
กรณีของปลดแอก ทำให้เกิดแกนนำรุ่นใหม่ในพื้นที่กาญจนบุรีและราชบุรี ซึ่งประเด็นดังกล่าวทำให้การกำหนด
ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวยังไม่ประสบความสำเร็จนัก ซึ่งเห็นได้จากการล้มเวทีของการแสดงความคิดเห็นที่ กบอ.จัด
ในขณะที่จังหวัดสมุทรสงครามตั้งตั้งแต่ต้นกลีบชาวบ้านว่าจะไม่ล้มเวที เพื่อให้ผลสรุปออกมาว่าเราทุกคนไม่เห็นด้วย
ไม่เชื่อว่าเวทีไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ เนื่องจากมีการแสการต่อต้านของประชาชนโดยทั้ง 3 จังหวัด ใช้วิธีการทำท
ายการเมืองแบบปกติในการต่อสู้ หรือเป็นการเคลื่อนไหวด้วยระบบการเมือง ด้วยวิธีการจัดเวทีในการเคลื่อนไหว หรือ
แม้แต่การจัดเวทีใหญ่ของทั้ง 3 พื้นที่ ซึ่งถือว่าเป็นการมุ่งทำลาย กัดดันฝ่ายตรงข้าม อีกทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์
ตนเองให้เป็นที่ยอมรับภายนอก พร้อมทั้งเป็นการระดมทรัพยากรไปในอีกช่องทางหนึ่ง เพราะเนื่องจากขณะนั้น
สถานการณ์เอื้อให้เข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการเมืองปกติ

ทั้งนี้ นอกเหนือจากประเด็นเรื่องการระดมทรัพยากรและการกำหนดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว และยังมีเงื่อนไขที่
สำคัญและจำเป็นต่อการเคลื่อนไหว โดยปัจจัยที่ส่งผลและเอื้อประโยชน์ต่อการเกิดขึ้นของขบวนการ คือ

ประการแรก บริบททางการเมืองในขณะนั้นที่เกิดความขัดแย้งจากสถานการณ์ทางการเมือง ในช่วงท้ายสมัยรัฐบาลของ
ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ที่เกิดกระแสการต่อต้านรัฐบาลหลายประเด็นปัญหาด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น ปัญหา พรบ.นิรโทษกรรม
ของรัฐบาล ที่เกิดเป็นกระแสของการต่อต้าน พรบ.นิรโทษกรรมสุดซอย ได้สร้างความรู้สึกไม่พอใจของประชาชนในวง
กว้าง ซึ่งกระแสการต่อต้านรัฐบาลจากปัญหาที่แตกต่างกัน เช่น ปัญหาเรื่องจำนำข้าว ค่าแรง 300บาท รถไฟฟ้า
ความเร็วสูง และกรณีของการบริหารงานที่ผิดพลาดที่ทำให้ประชาชนได้รับความความเดือนจจากมหาอุทกภัยในปี 2554 ที่
ถือว่าเป็นความสูญเสียทางธรรมชาติที่ใหญ่เป็นอันดับ 4 ของโลก สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวทาง
การเมืองมากขึ้น โดยเกิดเป็นความสะสมความไม่เห็น ความไม่พอใจรัฐบาล จนนำไปสู่ความร่วมมือของทั้งปัจเจก

บุคคล กลุ่มคน หรือแม้กระทั่งองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยแสดงออกด้วยวิธีที่หลากหลาย สำหรับพื้นที่จังหวัดทั้ง 3 ถือว่ามีส่วนช่วยผลักดันความรู้สึกร่วมของประชาชนในการตื่นตัว และเป็นการปลูกฝังให้มีส่วนร่วมในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำ ซึ่งเกิดขึ้นในทิศทางคู่ขนานกับบริบททางการเมืองในภาพใหญ่ ซึ่งเป็นความรู้สึก รัก/ชอบกับแนวทางของ กปสส.อยู่แล้ว แต่ไม่ได้เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของนักการเมืองระดับท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับระดับชาติ เพราะเนื่องจาก เครือข่ายของจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดราชบุรีไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกับนักการเมืองระดับท้องถิ่นในตอนเคลื่อนไหวเลย เพียงแต่นักเมืองท้องถิ่นโหมการแสบของประชาชนและต้องการพื้นที่ข่าวเท่านั้น สำหรับจังหวัดสมุทรสงคราม ถึงแม้ว่าตัวนักการเมืองท้องถิ่นจะไม่ได้มีอิทธิพลหรืออยู่ในระดับแกนนำกับขบวนการเคลื่อนไหว แต่เครือข่ายของนักการเมืองท้องถิ่นจะอยู่ในระดับที่ 2 คือเครือข่ายแกนนำที่ทำหน้าที่ช่วยประสานงานให้กับกลุ่มที่เป็นเครือข่ายของคนอีกที

ประการที่สอง การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ตลอดจนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามซึ่งเป็นพื้นที่การศึกษา ได้มีการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้สามารถรู้สิทธิ ใช้สิทธิของตนได้อย่างถูกต้อง และเป็นการป้องกันไม่ให้ประชาชนถูกหลอกใช้ได้ เพื่อให้การต่อสู้เป็นการต่อสู้ที่เล่นอยู่ในระบบเท่านั้น เช่น มีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังที่ ระบุไว้ในมาตรา 56 มาตรา 57 มาตรา 58 ตลอดจนมีสิทธิได้รับคำชี้แจง ตามมาตรา 66 และยังมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ตามที่ระบุในมาตรา 67 อีกด้วย ทั้งนี้ ข้อสังเกตของมาตรา 58 และ 67 วรรคที่ 2 ที่ระบุไว้ว่า แม้ โครงการยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบ แค่ “อาจ” ก่อให้เกิดผลกระทบ ก็ต้องมีการทำการรับฟังความคิดเห็น และนอกจากนี้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ.2540 ยังได้มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ เช่น ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ.2548 เป็นต้น

ประการที่สาม ความสามารถในการรวมตัวของภาคประชาชนและการจัดตั้งเครือข่ายดังนี้

มิติแรก ชุดประสบการณ์การต่อสู้ทางการเมือง และภาคีของเครือข่ายต่างๆ กล่าวคือ จังหวัดสมุทรสงครามมีความสามารถในการร่วมตัวและความสามารถในการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวต่างๆ เห็นได้จากเครื่องมือที่ใช้ในการเคลื่อนไหวที่มีหลากหลาย มีทั้ง การจัดทำภาพยนตร์หนังสั้น การแสดงลำตัด บทเพลง ใช้สื่อสังคมออนไลน์และจัดเวทีย่อยต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะเกิดไม่ได้เลย หากไม่ได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายต่างๆที่อยู่ภายในจังหวัด เครือข่ายและความสามารถในการเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ มันไม่ได้เกิดขึ้นจากกรณีการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำ 3.5 แสนล้านอันนี้ แต่เกิดจากชุดประสบการณ์ร่วมของประชาชนในจังหวัดสมุทรสงครามที่มีมาอยู่ก่อนแล้วนับตั้งแต่ การเกิดขึ้น “ประชาคมคนรักแม่กลอง” เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2542 (การเคลื่อนไหวที่อิทธิพล เช่น คัดค้านการขนส่งน้ำมันเตาทางเรือจากปากน้ำแม่กลองไปโรงไฟฟ้าราชบุรี ปี 2543 และจากการคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ปี 2550 เป็นต้น) ที่เป็นตัวคอยเชื่อมโยงประสานเครือข่ายอื่นๆเข้าด้วยกัน ซึ่งไม่ได้มีแต่กลุ่มองค์กรเท่านั้น หากยังมีกลุ่มกิจกรรม เช่นกลุ่มนักดนตรีมาช่วยแต่งเพลงให้ เป็นต้น โดยที่กลุ่มต่างๆเหล่านี้ ด้วยความที่มีเครือข่ายที่เกิดจากการจัดการรวมกัน ทำให้เป็นที่ที่ผู้คนพบปะสมาคมซึ่งกันและกัน ฉะนั้น จึงไม่เป็นการยากที่จะมีความร่วมมือเข้ามาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มก็จะเข้ามาช่วยเหลือในมุมที่ตนเองถนัด

มิติที่สอง ปฏิสัมพันธ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งองค์กรของชาวบ้าน หรือผู้ที่ทำให้ชาวบ้านเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่าย โดยเครือข่ายที่เป็นตัวแสดงที่ความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำ ในพื้นที่พลัดเวีย่นั้น คือ คณะกรรมการทรัพยากรฯ ที่หลายคนที่อยู่ในคณะนี้เข้ามาช่วยเหลือประสานงานกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง กล่าวอีกนัยยะหนึ่งคือ ผู้ที่อยู่ในคณะทำงานของกรรมการทรัพยากรฯ ในขณะนั้น มีหลายคนที่มีบทบาทซ้อนทับกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น คุณกมล เปลี่ยมสมบูรณ์ ที่มีความเชื่อมโยงกับเครือข่ายลุ่มแม่น้ำท่าจีน คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ กับมูลนิธิเพื่อการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (ประเทศไทย) และคุณสุรจิต ชีรเวทย์ ซึ่งเป็นแกนนำของจังหวัดสมุทรสงคราม และด้วยเครือข่ายลุ่มน้ำเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอยู่แล้ว มันจึงไม่เป็นการยากที่จะดึงผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ เข้ามามีบทบาท เช่น บทบาทด้านข้อกฎหมายสิ่งแวดล้อม อาทิ

คุณศรีสุวรรณ จรรยา เครือข่ายนักวิชาการด้านวิศวกรรมศาสตร์ อาทิ รศ.ดร.บัญชา ขวัญยืน และ รศ.ดร.สุวัฒนา จิตตาคาร เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้ ได้เข้ามาให้ความรู้และข้อมูลแก่ชาวบ้าน มาต่อจิกซอร์ภาพโครงการขนาดใหญ่ของรัฐบาลให้ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่เข้ามาเชื่อมโยงทั้งชุดความคิดและตัวประสานความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งในจังหวัดและภายนอกจังหวัดให้เกิดเป็นภาคีต่อการเคลื่อนไหวมากขึ้น ทั้งในระดับพื้นที่ ระดับภาค และระดับประเทศ ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์งานวิจัยในชั้นนี้ การเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนในลุ่มแม่น้ำแม่กลองที่การต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำ 3.5 แส่นล้านของรัฐบาลยิ่งลักษณ์นั้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากความไม่พอใจต่อนโยบายรัฐบาลที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเห็นได้จากการดำเนินโครงการโดยไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการฟลัดเวย์ หรือแม้แต่การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนและการสำรวจผลกระทบของสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ซึ่งประเด็นนี้ได้ถูกคำสั่งศาลปกครองให้การคุ้มครอง และที่สำคัญการก่อตัวและการเติบโตของเครือข่ายจะมีความเข้มแข็ง หากปราศจากปัจจัย/เงื่อนไขที่มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสตื่นตัวของประชาชน ดังต่อไปนี้ 1. การเกิดขึ้นของบริบททางการเมืองที่เกิดกระแสความไม่พอใจรัฐบาลทั้งในการบริหารงานและการกำหนดนโยบายต่างๆของรัฐบาล 2. การอาศัยช่องทางในการขยายเครือข่ายและมวลชน โดยเริ่มจากประสานเครือข่ายที่มีอยู่ภายในจังหวัด และขยายความเชื่อมโยง โดยอาศัยพันธมิตรจากเครือข่ายเดิมที่มีและความเชื่อมโยงประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกจังหวัด เพื่อเป็นการขยายมวลชนและสร้างพลังในการต่อสู้ ทำให้การเคลื่อนไหวที่ใหญ่กว่าเป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนในจังหวัด ไปเป็นการเคลื่อนไหวของคนทั้งลุ่มแม่น้ำแม่กลอง 3. เกิดจากความสามารถในการระดมพลังมวลชน และการกำหนดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว ทั้งจากการกำหนดแนวทางการเคลื่อนไหวและการเลือกใช้วาทกรรมในการชักจูงประชาชนให้เกิดสำนึกรวม และปฏิบัติการร่วมกับขบวนการซึ่งการระดมทรัพยากรในที่นี้หมายถึง คน เงิน แรงงาน กิจกรรมต่างๆ และการกำหนดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวหรือแม้แต่การเลือกใช้การสื่อสารรูปแบบต่างๆ เช่น การสื่อสารผ่านระบบออนไลน์ (เฟสบุ๊ค) เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับรัฐบาล

เอกสารอ้างอิง

- จิตติมา เศรษฐศิริวรกุล. 2539. การระดมมวลชนมาชิกเพื่อสร้างพลังของกลุ่มผลประโยชน์: ศึกษากรณีกลุ่ม **สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน**. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไทยพับลิก้า. 2557. โครงการ 3.5 แส่นล้าน บทเรียนความล้มเหลว เวทีรับฟังความคิดเห็นการบริหารจัดการน้ำ. สืบค้นจาก thaipublica.org/2014/01/devolution-of-flood-management-project.
- นลินี ตันฐานิตย์ และคณะ. 2545. “ประสบการณ์การต่อสู้ของชาวลุ่มน้ำมูล กรณีศึกษา เชื้อนปากมูลและเชื้อนราสีไสล.” ใน ผาสุก พงไพจิตร (บรรณาธิการ). **วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: ตรัสวิน, หน้า 182-236.
- นฤมล ทับจุมพล และ จรัส ดิษฐาภิชัย. 2545. “ขบวนการเพื่อรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนและการปฏิรูปการเมือง.” ใน ผาสุก พงไพจิตร (บรรณาธิการ). **วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: ตรัสวิน.
- โนบุทากะ อุซุ. 2545. **พหุสัมพันธ์ขององค์กรในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก**. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552. **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮเนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ผาสุก พงไพจิตร. 2543. **ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่?**. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พินิจ จันทร และคณะ. 2554. **น้ำท่วมกรุงเทพฯ วิกฤตประเทศไทยวิกฤตโลก**. กรุงเทพฯ: ยอนรอย.

- ภาสกร จำลองราช. 2556. เวิร์บ์พื้งน้ำภาคพาย“ลุ่ม”คนแม่กลองจวกรัฐไม่โปร่งใส ประธานวิชาการกบอ.แผ่น
แนบ-หวัดปะทะเย็น 2.2 หมิ่นชื่อด้าน ชาวบ้านออกแถลงการณ์แะ 6 ข้อ. สืบค้นจาก
ransbordernews.in.th/home/?p=3037.
- ลิขิต ธีรเวคิน. 2556. “การเมืองภาคประชาชน.” สยามรัฐ (11 เมษายน 2556).
- วิภา เตชะพนาดร และ ภารา จันทรสุวรรณ. 2555. “วิกฤตน้ำท่วมใหญ่ บทเรียนจากภัยธรรมชาติ.” วารสารเศรษฐกิจ
และสังคม 49 (1): 13-18.
- สุรางค์รัตน์ จำเริญพล. 2552. การเมืองของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในกระบวนการพัฒนา: ศึกษากรณี
การจัดการน้ำในจังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุเชนทร์ เชียงแสน. 2552. กรอบความคิดในการปฏิบัติการร่วมทางการเมือง: กรณีพันธมิตรป ระ ช า ช น
เพื่อประชาธิปไตย (พรม.). สืบค้นจาก www.prachatai.com/journal/2009/01/19568.
- เอกพล เสี่ยงดัง. 2550. ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยโอกาส ในสังคมไทยตั้งแต่ปี
2531-2549. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. 2542. ประชาสังคมในมุมมองตะวันตก: อ่านและสอนที่จอห์นส์ ฮอปกินส์. กรุงเทพฯ:
สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาธิปไตย.
- ASTVผู้จัดการออนไลน์. 2556. เครือข่ายอาสาประชาชนคนรักแม่กลองให้ความรู้ผลกระทบโครงการ
“ฟลัดเวย์”. สืบค้นจาก www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9560000146595.
- Benford, R. & Snow, D. 2000. “Framing Processes and Social Movements: An Overview and
Assessment.” **Annual Review of Sociology** 26: 615.
- International Encyclopedia of the Social Sciences. 2008. **Political Participation**. Retrieved from
www.encyclopedia.com/topic/Political_Participation.aspx.
- Snow, D, Rochford, Jr., E., Worden, S. & Benford, R. “Frame Alignment Processes, Micromobilization, and
Movement Participation.” **American Sociological Review** 51 (4): 464-481.
- Weiner, M. 1971. “Political Participation: Crisis of the Political process,” in L. Binder (ed.). **Crises and
Sequences in Political Development**. New Jersey: Princeton University Press.